

**ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
ЛАД І ПРАВА НА БЕЛАРУСІ Ё
ПЕРЫЯД РЭВАЛЮЦЫЙНЫХ
ПЕРАМЕНІ АДРАДЖЭННЯ
БЕЛАРУСКАЙ
ДЗЯРЖАЎНАСЦІ
(1917-1920 ГГ.)**

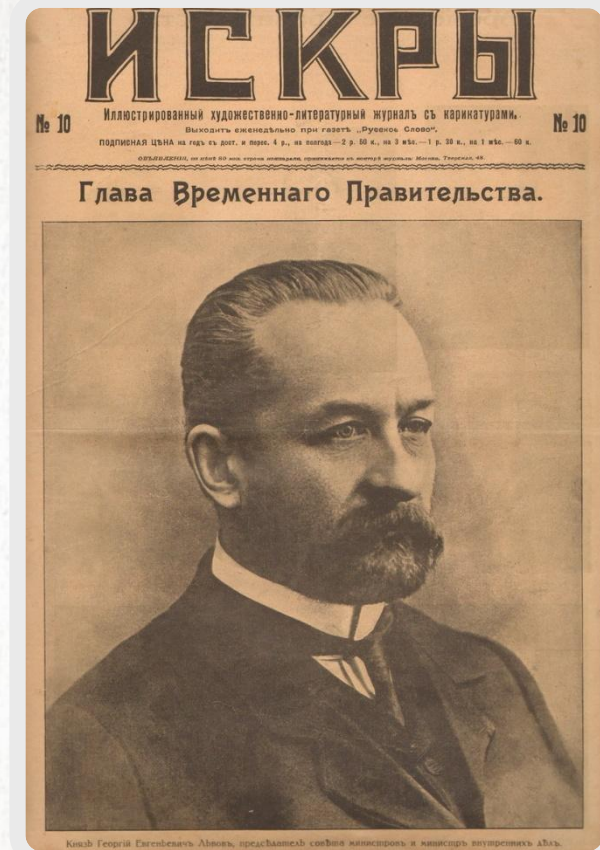

- У 1916 – пачатку 1917 гг. у Расійскай імперыі склалася рэвалюцыйная сітуацыя. Прычынамі рэвалюцыі сталі сацыяльныя праблемы, якія не былі ў поўным аб’ёме вырашаны ў ходзе рэвалюцыі 1905-1907 гг. Ва ўмовах вайны, якая суправаджалася вялікімі людскімі стратамі і вострым эканамічным крызісам, яны асабліва абвастрыліся.
- На пачатку 1917 г. у гарадах Расійскай імперыі значна ўзрастае рабочы рух, які вылучае палітычныя лозунгі, галоўным з якіх становіцца “Долой самодержавіе!” 23-28 лютага 1917 г. усеагульная палітычная забастоўка ў Петраградзе, да якой далучыліся сканцэнтраваныя там войскі, прывяла да зваржэння царскага ўрада. Гэтая падзея атрымала назву Лютаўская рэвалюцыя. 2 сакавіка 1917 г. цар Мікалай II адрокся ад трона.

ДВОЕЎЛАДДЗЕ

- У выніку рэвалюцыі ў Петраградзе ўзніклі новыя органы ўлады: *Часовы ўрад*, які складаўся пераважна з прадстаўнікоў ліберальнай апазіцыі ў Дзяржаўнай думе, на чале з Г. Львовым і *Петраградскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў*, які складаўся з выбарных прадстаўнікоў ад рабочых калектываў і вайсковых частак, у якім пераважалі дзеячы левых палітычных партый. Часовы ўрад выступаў у якасці афіцыйнай улады. Аднак рэальнае ажыццяўленне ім улады было магчымае толькі дзякуючы падтрымцы Петраградскага Савета. Апошні прызнаў Часовы ўрад, аднак у той жа час кантраляваў яго дзейнасць, ставячы падтрымку ўрада ў залежнасць ад выканання шэрагу ўмоў. Такая сітуацыя атрымала назву *двоеўладдзя*.

ТАВРИЧЕСКИЙ ДВОРЕЦЪ.

П. Н. МИЛЮКОВЪ,
министръ иностранныхъ дѣлъ.

А. И. КОНОВАЛОВЪ,
министръ торговли и промышленности.

А. И. ГУЧКОВЪ,
вождей и морской офицеръ.

К. Г. С. ЛЬВОВЪ,
Председатель Совета министровъ
и директоръ путей сообщения.

Ф. И. РОДИЧЕВЪ,
министръ земледѣльч. хозяйства.

А. А. МАНУИЛОВЪ,
министръ финансовъ.

А. М. ШИНГАРЕВЪ,
министръ внутреннихъ дѣлъ.

В. В. ГОДЕВЪ,
Госуд. совѣтъ, контролеръ.

М. В. ТЕРЕШЕНКО,
министръ финансовъ.

В. М. ЛЬВОВЪ,
оберъ-прокуроръ Св. Синода.

Н. В. НЕКРАСОВЪ,
Госуд. совѣтъ, Синодальскій оберъ-прокуроръ.

А. Ф. КЕРЕНСКИЙ,
Госуд. совѣтъ, юстиціи.

ПЕРВОЕ РОССИЙСКОЕ НАРОДНОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО.

БЕЛАРУСКІ НАЦЫЯНАЛЬНЫ РУХ

- Ва ўмовах усеагульнай дэмакратызацыі адбываецца абуджэнне беларускага нацыянальнага руху. Узнікае шмат нацыянальных арганізацый, гурткоў і суполак са сваімі перыядычнымі выданнямі як на тэрыторыі Беларусі, так і ў Петраградзе, Маскве, іншых гарадах, дзе знаходзіліся бежанцы, рабочыя і салдаты з Беларусі. У сакавіку 1917 г. аднавіла сваю дзейнасць Беларуская Сацыялістычная Грамада, узнікаюць партыі ліберальнай скіраванасці – Беларуская партыя народных сацыялістаў (БПНС), Хрысціянска-дэмакратычная злучнасць (ХДЗ). 25-27 сакавіка 1917 г. у Мінску адбыўся з’езд прадстаўнікоў беларускіх нацыянальных арганізацый, у якім удзельнічала каля 150 чалавек. На з’ездзе быў створаны спецыяльны орган – Беларускі нацыянальны камітэт (БНК) на чале з лідэрам БПНС, былым аўтанамістам памешчыкам Раманам Скірмунтам. Камітэту даручалася дамагацца дзяржаўнай аўтаноміі Беларусі ў складзе дэмакратычнай Расійскай федэрацыі і адкрыцця беларускамоўных школ. Аднак Часовы ўрад адмовіўся разглядаць патрабаванні БНК.

ПАСТАНОВА БЕЛАРУСКАГО НАЦЫАНАЛЬНАГО КАМІТЭТУ. 26 САКАВІКА 1917 Г.

- Выбраны з'ездам беларускіх грамадзянскіх дзеячоў нашага краю 25 сакавіка 1917 г. Беларускі Нацыянальны Камітэт мае сваім грунтам культурна-нацыянальнае адраджэнне беларускага народу, якое вымагаецца паступовым рухам гістарычнага жыцця паасобных нацый, патрэбай агульнай культуры і прагрэсу усяго чалавецтва.

/.../1) Прызнаючы найлепшай формай дзяржаўнага ладу Расіі федэратыўна-дэмакратычную рэспубліку - з'езд лічыць патрэбай аўтаномнае адбудаванне Беларусі у граніцах Расіі, у якіх было б забеспечана вольнае развіццё і поўныя правы іншым народам, жывучым на Беларусі. Эканамічнае становішчэ і тыя шырокія магчымасці, якія аткрыліся з рэвалюцыяй перад дэмакратычнай Расіяй, звязывае нас з Расійскай федэратыўна-дэмакратычнай рэспублікай. Дзеля гэтаго Беларускі Нацыянальны Камітэт лічыць патрэбным перасцьцягнуць ад тых людзей, якія прыкрываючыся імянем беларускім, вялі б прапаганду за далучэння да Польшы, або да якога другога дзяржаўства. Гэтакіх людзей Беларускі Нацыянальны Камітэт, на столькі яны выступалі б ад яго імяні, будзе лічыць за правакатароў.

- 2) Беларускі Нацыянальны Камітэт прызнае свабоду за кожнай рэлігіяй і клічэ усіх беларусоў, без розніцы веры, да супольнай працы над стварэннем ядзінай беларускай культуры.
- 3) Лічучы, што зямельная справа будзе разважана агулова на Устаноўчым Расійскім Сэйму, Беларускі Нацыянальны Камітэт знаходзіць, што дэталёва гэтая справа на Беларусі павінна быць размяркована краеваю Беларускаю Радаю, скліканаю на аснове роўнага, агульнага, простага і таёмнага галасавання.
- 4) Беларускі Нацыянальны Камітэт лічыць за патрэбу нацыяналізацыю беларускай школы.
- 5) У ваеннай справе Беларускі Нацыянальны Камітэт трымаецца таго пагляду, што згода павінна быць зроблена без анэксіі і кантрыбуцыі, с правам самаўсвадамлення нацый.
- 6) Адной з умоў міру, жаданага для Беларусі, ёсць зварот забранай часткі этнаграфічнай Беларусі, і далучэнне яе, аб'яднанай з рэштай Беларусі, да Расійскай Федэратыўнай Рэспублікі.

РАДА

- Памяркоўныя пазіцыі кіраўніцтва БНК выклікалі незадаволенасць з боку БСГ, якая выступала за шырокія дэмакратычныя свабоды, дзяржаўную аўтаномію Беларусі, перадачу ўсёй памешчыцкай і дзяржаўнай зямлі сялянам, развіццё беларускай культуры і г.д. Пад яе уплывам прайшоў з'езд беларускіх нацыянальных арганізацый у ліпені 1917 г., які на змену БНК утварыў Цэнтральную раду беларускіх нацыянальных партый і арганізацый (з кастрычніка 1917 г. – Вялікая Беларуская рада), у склад якой уваходзілі толькі прадстаўнікі левых беларускіх арганізацый на чале з адным з лідэраў БСГ Язэпам Лёсікам. Да восені 1917 г. у склад БСГ уваходзіла каля 10 тыс., а ў склад усіх беларускіх нацыянальных арганізацый каля 23 тыс. чалавек. Аднак уплыў беларускага нацыянальнага руху на шырокія народныя масы заставаўся ў цэлым на нізкім узроўні.

- *Лютаяўская рэвалюцыя ў хуткія тэрміны ліквідавала манархічную сістэму дзяржаўнай улады ў Расійскай імперыі. Яна садзейнічала імклівай дэмакратызацыі грамадска-палітычнага жыцця, развіццю беларускага нацыянальнага руху. Аднак працяг удзелу Расіі ў Першай сусветнай вайне, адкладванне вырашэння асноўных сацыяльных праблем, паглыбленне эканамічнага крызісу абумовілі крызіс новых інстытутаў улады і абвастрэнне грамадскіх супярэчнасцяў*

КАСТРЫЧНІЦКАЯ РЭВАЛЮЦЫЯ

- 24-25 кастрычніка 1917 г. створаны Петраградскім Саветам Ваенна-рэвалюцыйны камітэт з дапамогай петраградскіх салдат і маракоў Балтыйскага флота ўзняў узброенае паўстанне, у выніку якога быў скінуты Часовы ўрад. У той жа час II Усерасійскі з'езд Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў, які праходзіў 25-27 кастрычніка 1917 г. абвясціў пераход усёй улады да Саветаў. Быў створаны новы ўрад – Савет народных камісараў (СНК), які ўяўляў з сябе кааліцыю большавікоў і левых эсэраў на чале з лідэрам большавікоў У.І. Леніным. Дадзеныя падзеі ўвайшлі ў гісторыю пад назвай Кастрычніцкай рэвалюцыі.

- Пераход улады да Саветаў у Петраградзе выклікаў аналагічныя падзеі і ў рэгіёнах, у тым ліку і ў Беларусі. Галоўную ролю ва ўстанаўленні Савецкай улады адыгралі ваенна-рэвалюцыйныя камітэты, створаныя з прадстаўнікоў леварадыкальных сіл, якія абаяпіраліся на ўзброеную сілу рэвалюцыйных салдат. 2 лістапада 1917 г. была ўсталявана ўлада Саветаў у Мінску.

На тэрыторыі Мінскай губерні і Заходняга фронту выканаўчая ўлада належала *Аблвыканкамзаху* (Абласному выканаўчаму камітэту Заходняй вобласці і фронту); у Віцебскай і Магілёўскай губернях – адпаведным выканкамам пры губернскіх Саветах. Ранейшыя органы мясцовай улады – земствы і гарадскія думы – былі ліквідаваны. Была знішчана старая судовая сістэма, на месца якой ствараліся *рэвалюцыйныя трыбуналы*.

З пастановы II з'езда армій Заходняга фронту «Об организации советской власти на Западном фронте и в области». 25 лістапада 1917 г.

[...] Совет рабочих, солдатских и крестьянских депутатов Западной обл. и Западного фронта составляется на следующих основаниях: от съезда рабочих и солдатских депутатов 35 чел., от съезда крестьянских депутатов - 35, от фронтового съезда Западного фронта 100 чел., от профессиональных союзов - 11, железнодорожного союза - 4 и почтовотелеграфного союза - 2.

Этот орган является высшей законодательной властью в Западной обл. и на Западном фронте.

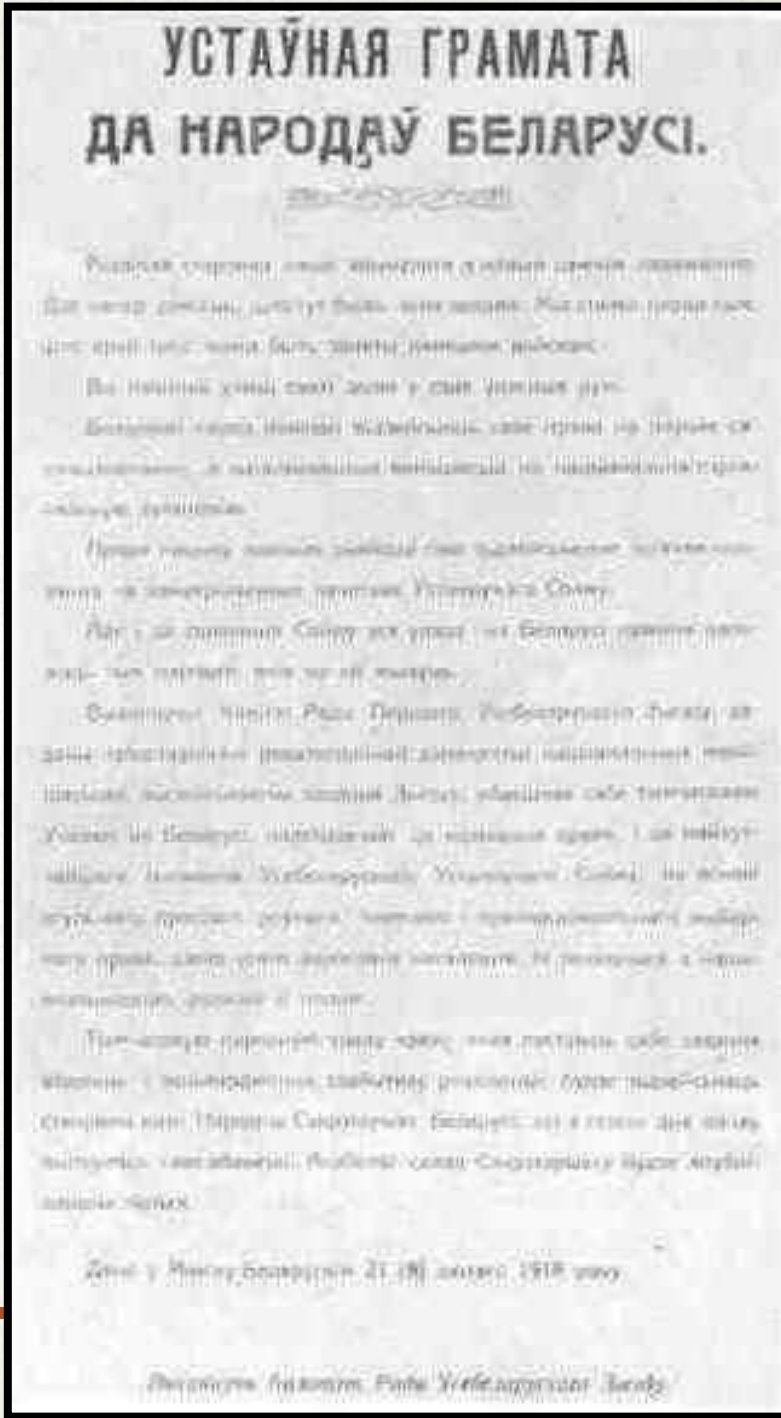
БЕЛАРУСКІ З'ЕЗД

- Са згоды Савецкага ўрада 14-17 снежня 1917 г. быў праведзены ў Мінску Ўсебеларускі з'езд. Галоўную ролю ў яго арганізацыі адыгралі Вялікая беларуская рада і *Беларускі абласны камітэт*, створаны ў Петраградзе пры Ўсерасійскім Савеце сялянскіх дэпутатаў, што падтрымліваў пераважна левых эсэраў. У з'ездзе ўдзельнічалі 1872 дэлегаты, сярод якіх былі прадстаўнікі ад Саветаў, земстваў, зямельных камітэтаў, беларускіх нацыянальных арганізацый. Большасць дэлегатаў з'езда выступілі за дзяржаўную аўтаномію Беларусі і стварэнне органа краёвай улады ў выглядзе Ўсебеларускага Савета сялянскіх, рабочых і салдацкіх дэпутатаў да склікання Ўсебеларускага Ўстаноўчага сходу. У адказ Аблвыканкамзах у ноч з 17 на 18 снежня 1917 г. разagnaў з'езд. Абраная з'ездам Рада і яго рабочы орган – Выканаўчы камітэт Рады з'езда працягвалі дзейнічаць у нелегальных умовах.

БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ

- Падчас адступлення расійскіх войскаў з Мінска Выканаўчы камітэт Рады Ўсебеларускага з'езда. *21 лютага 1918 г.* ён звярнуўся да беларускага народа з *Першай Устаўной граматай*, у якой абвясціў сябе часовай уладай на тэрыторыі Беларусі, вылучыў са свайго складу орган выканаўчай улады – *Народны Сакратарыят* на чале з *Язэпам Варонкам* і абавязаўся склікаць *Усебеларускі Устаноўчы сход*. Германскія ўлады не прызналі дадзеных органаў улады, але не забаранілі іх дзейнасць.

ПЕРШАЯ ЎСТАЎНАЯ ГРАМАТА ДА НАРОДАЎ БЕЛАРУСІ

- Родная старонка наша апынулася ў новым цяжкім стане. Дзе цяпер улада, што была тут, няведама, мы стаімо перад тым, што наш край можа быць заняты нямецкімі войскамі. Мы павінны ўзяць свой лес ва ўласныя рукі. Беларускі народ павінен здзейсніць сваё права на поўнае самаазначэнне, а нацыянальныя меншасці на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію. Права нацыі павінны знайсці сваё здзейсненне шляхам склікання на дэмакратычных асновах Устаноўчага Сойму. Але і да склікання Устаноўчага Сойму ўся ўлада на Беларусі павінна належыць тым народам, якія на ёй жывуць. Выканаўчы К-т Рады першага Усебеларускага Зьезду, папоўнены прадстаўнікамі рэвалюцыйнай дэмакратыі нацыянальных меншасцяў, здзяйсняючы мэты Зьезду, абвясчае сябе часовай уладай на Беларусі для кіравання краем і склікання, як можна хутчэй, Усебеларускага Устаноўчага Сойму на аснове агульнага, простага, роўнага, тайнага і прапарцыянальнага выбарчага права для ўсякага дарослага, ня лічучыся з нацыянальнасцю, вызнаннем і родам. Часовую народную ўладу краю, якая ставіць сабе мэтай абарону і зацьверджанне заваяванняў рэвалюцыі, будзе здзяйсняваць створаны намі Народны Сакратарыят Беларусі, які ад гэтага дня пачаў выконваць свае абавязкі. Пэрсанальны склад Сакратарыяту будзе апублікаваны пасля.
- Дадзена ў Менску-Беларускім 21 (8) лютага 1918 г.
- Выканаўчы Камітэт Рады Усебеларускага Зьезду.

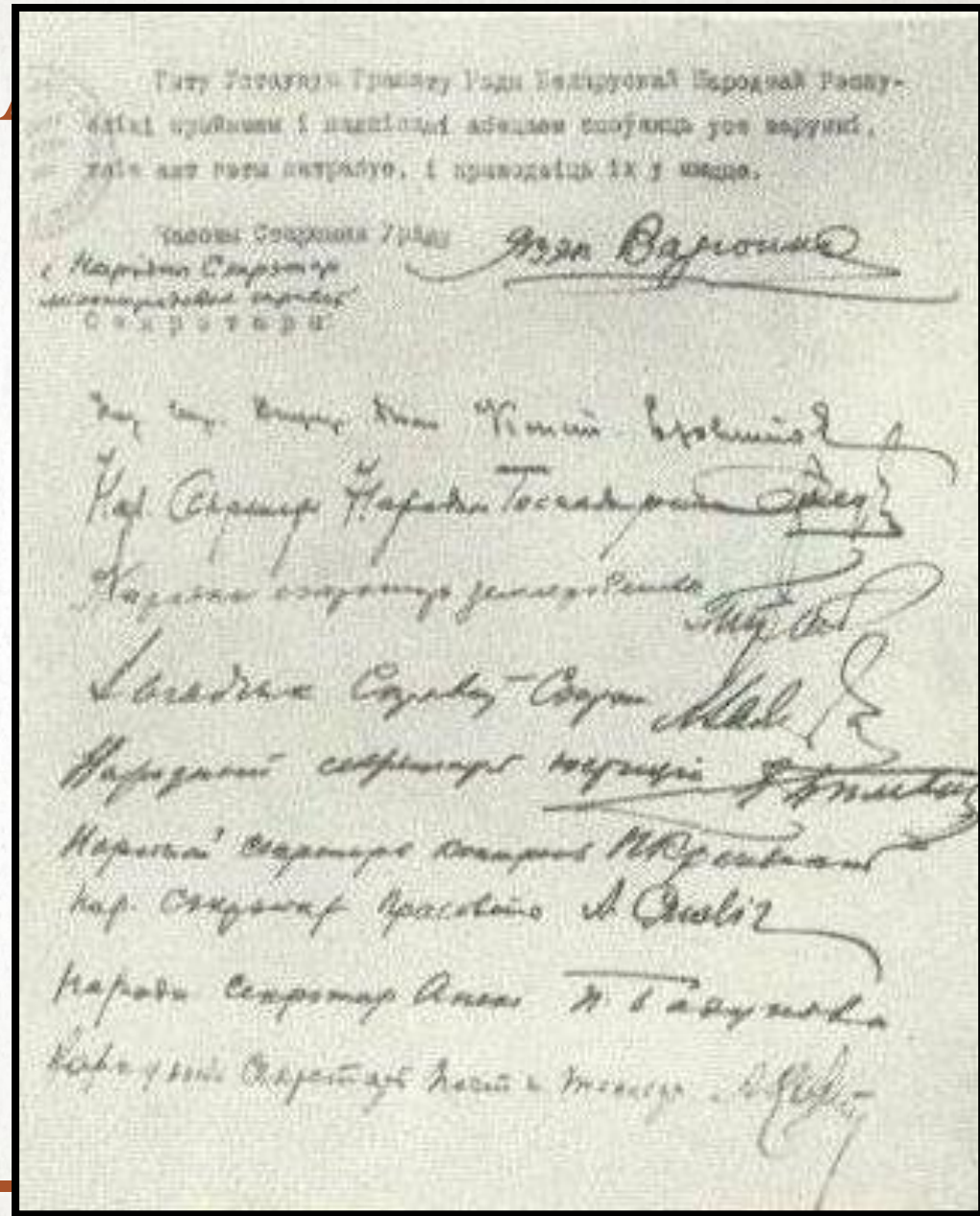

Дни учрежденія Народнаго Секретаріата Бѣлоруссіи.

19, 20, 21, 22 февраля 1918 года передъ домомъ Бѣлорусской Рады (б. домомъ Губернатора). На балконѣ спущень бѣлорускій національный флагъ.

ДРУГАЯ ЁСТАЎНАЯ ГРАМАТА

- Выканкам Рады Ёсебеларускага з'езда ў знак пратэсту супраць Брэсцкага міру 9 сакавіка 1918 г. выдае Другую Устаўную грамату, у якой абвяшчалася Беларуска Народная Рэспубліка (БНР) у этнаграфічных межах пражывання беларускага народа, а сам Выканкам быў перайменаваны ў Раду БНР, прэзідыум якой узначаліў дзеяч БСГ Ян Серада. Граматай зацвярджаўся статус Рады і Народнага сакратарыята БНР як часовых органаў улады да склікання Ёсебеларускага Устаноўчага сходу. У ёй таксама абвяшчаліся дэмакратычныя свабоды, культурная аўтаномія нацыянальных меншасцяў, сацыялізацыя зямлі, 8-гадзінны працоўны дзень

Трэцяя ўстаўная грамата

- **25 сакавіка 1918 г.** Рада БНР выдала Трэцюю ўстаўную грамату, паводле якой абвешчалася поўная незалежнасць Беларускай Народнай Рэспублікі ў яе этнаграфічных межах і змяшчалася патрабаванне перагляду ўмоў Брэсцкага міру.
- Аднак дадзены акт не атрымаў міжнароднага прызнання (прызналі яго толькі Украіна і Літва). Германскія ўлады яго праігнаравалі. Абвешчэнне незалежнасці выклікала крызіс ўнутры Рады БНР

УСТАЎНАЯ ГРАМАТА

РАДЫ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ

Год назад народы Беларусі разам з народамі Расіі створілі вольна-рабійскае царства, які найбольш праміслова быў Беларусі; ні зытаўшыся народу, сч увіну наш край у пажар вайны. Імал чыста зруйнавала гарады і вёскі Беларусі.

Цяпер мы, Рада Беларускай Народнай Рэспублікі, сёння з роднага краю зноўна вольна дзяржаўнай залежнасці, якое гвалтам пакінулі расійскія цари на наш вольны і нізакосны край.

Ад гэтага часу Беларускае Народнае Рэспубліка абвешчае іхні зольнасці і вольнасці Беларускай. Самы народы Беларусі, у асобі свайго Устаўнага Саюза, пакінулі аб будучы дзяржаўных залежна Беларусі.

На моме гэтага трыццаці сёму усе старыя дзяржаўны зьвязкі, якія даў нячымасць чужому ўраду падпісаць і на Беларусь-трактат у Берасці, што зобілі на смерць Беларускай народ, дзялючы зямлю яго на часткі.

На моме гэтага ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі мае увайсці у адносіны з зацікаўленымі старанамі, прапашуемы ім перагледзіць тую частку Берасцэцкага Трактата, якая датычыць Беларусі, і пакінуць мірны ўмоў з усімі незалежнымі дзяржавамі.

Беларускае Народнае Рэспубліка пакінула абвешчае усе зямлі, дзе жыве і мае лічбоную перавагу Беларускай народ, а дасяць: Магілёўшчыны, беларускае часткі Меншчыны, Гродзеншчыны (а Гродна, Беларускае і інш.), Віленшчыны, Віцебшчыны, Смаленшчыны, Чорніготшчыны і сумежныя часткі суседніх губерняў, зяленныя Беларускай.

Беларускае Народнае Рэспубліка пакінулі абвешчае усе тым правы і вольнасці грамадзян і народу Беларусі, якія абвешчаны Устаўнай Граматай ад 9 сакавіка 1918 года.

Абвешчаючы аб незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі, Рада не пакілае свай намі на тое, што ўсе любячыя волю народы дзялюць Беларускаму народу у новай міры дзяляць яго палітычна-дзяржаўны ідэалы.

Рада Беларускай Народнай Рэспублікі.

Дана у Мінску-Беларускай
25 сакавіка 1918 года.

УРАД БНР. 1918 Г.

- *Германскія ўлады адмовіліся прызнаць БНР. Рада і ўрад БНР не атрымалі ніякай рэальнай улады. Іх роля была абмежавана стварэннем дарадчых устаноў пры павятовых ваенных камендатурах і ажыццяўленнем культурна-асветніцкай дзейнасці.*

АБВЯШЧЭННЕ БССР І ЛІТОЎСКА-БЕЛАРУСКАЙ ССР.

- 30 снежня 1918 г. у Смаленску адбыўся І з'езд *Камуністычнай партыі (бальшавікоў) Беларусі (КП(б)Б)*, якая стала аўтаномнай адзінкай у складзе РКП(б). У кіраўніцтве КП(б)Б пераважалі былыя дзеячы Аблвыканкамзаха (А. Мяснікоў, М. Калмановіч, В. Кнорын), якія непрыхільна ставіліся да ідэі беларускай дзяржаўнасці. Аднак пад націскам Масквы яны выказаліся за пераўтварэнне Заходняй камуны ў *Беларускую Савецкую Сацыялістычную Рэспубліку (БССР)*.
- 1 студзеня 1919 г. было афіцыйна абвешчана утварэнне БССР у *Маніфесце Часовага рабоча-сялянскага ўрада БССР*, дзе былі вызначаны асноўныя палажэнні яе дзяржаўнага статусу. Тэрыторыя БССР ахоплівала Мінскую, Віцебскую, Гродзенскую, Магілёўскую, Смаленскую, часткі Віленскай і Чарнігаўскай губерняў. Сталіцай становіўся Смаленск, а з 5 студзеня 1919 г. – Мінск. На чале Часовага рабоча-сялянскага ўрада стаў лідэр беларускіх камуністаў *Зміцер Жылуновіч*; але ў цэлым ва ўрадзе пераважалі былыя дзеячы Аблвыканкамзаха.

ЛІТБЕЛ

- 27 лютага 1919 г. на аб'яднаным пасяджэнні ЦВК БССР і Літоўскай ССР была створана адзіная *Літоўска-Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка (ЛітБелССР)* са сталіцай у Вільні. Структура ўлады ў ЛітБелССР была падобнай да той, што стваралася ў БССР. Аднак у якасці вышэйшага органа выканаўчай улады прадугледжваўся *Савет народных камісараў (СНК)*. На чале ЦВК ЛітБелССР стаў К. Цыхоўскі, а СНК – В. Міцкявічус-Капсукас. Беларускіх камуністаў у складзе кіраўніцтва ЛітБелССР не было. ЛітБелССР уяўляла з сябе буферную дзяржаву ва ўмовах вайны з Польскай і Літоўскай рэспублікамі. Улады ЛітБелССР, таксама як і БССР фактычна падпарадкоўваліся кіраўніцтву РСФСР.

II АБВЯШЧЭННЕ БССР

- 31 ліпеня 1920 г. у Мінску была прынята *Дэкларацыя аб незалежнасці Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі*. Часовая ўлада перадавалася *Ваенна-рэвалюцыйнаму камітэту* (старшыня – А.Чарвякоў), які павінен быў дзейнічаць да II з'езда Саветаў Беларусі. Аднаўленне БССР акрамя *большавікоў* падтрымалі *Бунд* і *Беларуская камуністычная арганізацыя*, якая неўзабаве далучылася да *большавіцкай партыі*. *БПСР* патрабавала стварэння ўрада з прадстаўнікоў усіх сацыялістычных партый, арганізацыі *самастойнага беларускага войска* і абвяшчэння поўнай незалежнасці Беларусі. Гэта выклікала разрыў саюзу паміж *БПСР* і *большавікамі*.

РЫЖСКИ МІР

- 18 сакавіка 1921 г. паміж Савецкай Расіяй і Польшчай быў падпісаны *Рыжскі мірны дагавор*. Паводле яго, заходняя частка Беларусі (Віленская, Гродзенская, частка Мінскай губерняў) адыходзіла да Польшчы; усходняя (Віцебшчына, Магілёўшчына, Гомельшчына) – да Савецкай Расіі. Суверэнітэт БССР прызнаваўся на тэрыторыі 6 паветаў Мінскай губерні з тэрыторыяй 52 тыс. кв.км і насельніцтвам каля 1,5 млн. чалавек.

